

Þingsályktunartillaga um menntastefnu til 2030

Umsögn Háskóla Íslands

Háskóli Íslands fagnar því að fram sé komin yfirgripsmikil þingsályktunartillaga frá mennta- og menningarmálaráðherra sem beinir sjónum að mikilvægi menntunar fyrir íslenskt samfélag. Í þessari umsögn er fjallað um aðild Háskóla Íslands að menntastefnu stjórnvalda og ýmis sóknarfæri sem tengjast þeim markmiðum sem sett eru fram í tillögunni.

Almenn atriði

Þau gildi sem menntastefnan byggist á samræmast vel grunngildum Háskóla Íslands sem eru samkvæmt stefnu skólans, Stefnu Háskóla Íslands 2016-2021, *HÍ 21*, jafnrétti, fagmennska og akademískt frelsi. Þær fimm stoðir sem menntastefnan 2020-2030 byggist á eru í mjög góðu samræmi við áherslur Háskóla Íslands. Háskólinn hefur ávallt sett sér metnaðarfull markmið sem tengist kjarnastarfsemi á sviði rannsókna, kennslu og virkrar þátttöku í samfélagi. Lögð hefur verið áhersla á:

- Rannsóknir og nýsköpun á alþjóðlegu samkeppnisstigi
- Gæðamenntun fyrir háskólanema og alþjóðleg gæðatrygging
- Hlutverk háskólans að vernda og efla íslenska tungu og íslenska menningu
- Ævilangt nám og menntun fyrir alla, mismunandi leiðir að háskólamenntun
- Fjölbreytt menntasamfélag

Ofangreind atriði eru á meðal áhersluatriða Háskólans en þennan lista mætti lengja verulega enda er mikill samhljómur með *HÍ 21* og þingsályktunartillögu um menntastefnu til 2030. Háskólinn vinnur nú að nýrri stefnu fyrir árin 2021-2026, *HÍ 26*, og mun tillagan um menntastefnu til 2030 verða á meðal þeirra gagna sem rýnd verða í stefnumótunarvinnunni.

Háskóli Íslands mun stuðla að framgangi menntastefnunnar til 2030 með ýmsum hætti. Ber þar fyrst að nefna kjarnastarfsemi skólans, rannsóknir og kennslu. Með alþjóðlegu rannsóknarsamstarfi og rannsóknum sem standast alþjóðlegar gæðakröfur eflir Háskólinn menntun í landinu á öllum stigum. Þá hefur skólinn lagt sífellt meiri áherslu á nýjungar í kennslu og fjölbreyttari kennsluhætti sem seytla út í samfélagið. Hér má nefna nýja áherslu skólans á rafræna kennsluhætti. Mikilvægt er við innleiðingu menntastefnunnar til 2030 að meta hvernig megi auka samfellu í nýtingu upplýsingatækni milli ólíkra skólastiga, t.d. við notkun námsumsjónarkerfa og rafrænna prófakerfa. Háskólinn hefur lagt aukna áherslu á gæði náms og kennslu, og gæðaeftirlit á öllum stigum starfseminnar. Í stefnu Háskólans er einnig lögð rík áhersla á mismunandi leiðir til háskólanáms og að laða nemendur með fjölbreyttan bakgrunn til háskólanáms. Í þingsályktunartilögunni mætti athuga að nota orðalagið „nemendur með ólíkan bakgrunn“ t.d. í A.3. Í þessu samhengi má nefna ný áhersluverkefni Háskóla Íslands á

borð við Sprett, og Menntaverðlaun Háskóla Íslands. Þá hefur Háskóli Íslands lagt áherslu á að skilja aðstæður flóttafólks m.a. með því að skapa sérþekkingu innan skólans á því með hvaða hætti prófgráður flóttafólks eru metnar.

Lagarammi

Í greinargerð er fjallað sérstaklega um innleiðingu á nýjum lögum um menntun, hæfni og ráðningu kennara og skólastjórnenda. Hér er tekið undir mikilvægi þess að hlúa vel að hæfni og menntun kennara og skólastjórnenda og hefur innleiðing þeirra laga staðið yfir síðustu misserin. Stjórnvöld móta stefnu um menntakerfi með lögum og reglugerðum og má í því sambandi nefna lög um leikskóla, lög um grunnskóla, lög um framhaldsskóla og æskulýðslög. Við endurskoðun og mótun þessara mikilvægu lagabálka sem og námskráa þarf að fara fram víðtækt samráð hagsmunaaðila og rétt að kalla að borðinu fagfólk og fræðimenn á sviði menntunar. Um þessar mundir er verið að endurskoða lög um opinbera háskóla. Rétt er að benda á að ekki er langt síðan að róttækar breytingar urðu á námskrá framhaldsskóla sem leiddu til mikillar fjölbreytni í námsleiðum innan skólanna og kröfum þeirra til stúdentsprófs. Í kjölfarið varð sú breyting að framhaldsskólinn var stytur um eitt ár. Greining á áhrifum þessara umfangsmiklu breytinga hefur ekki farið fram. Háskólinn telur mikilvægt að sú greiningarvinna fari fram áður en ráðist verði í frekari breytingar á inntökuskilyrðum háskólanna (sjá umsögn Háskóla Íslands um „Frumvarp um breytingu á lögum um háskóla, nr. 63/2006 og lögum um opinbera háskóla, nr. 85/2008“).

Samskipti við fyrri skólastig

Í þingsályktunartillögu að menntastefnu til 2030 er rík áhersla lögð á að efla menntun á fyrri skólastigum, allt frá leikskóla upp í framhaldsskóla. Háskóli Íslands hefur lagt ríka áherslu á gott samstarf við fyrri skólastig með reglulegum samráðsfundum og með ýmsum úrræðum sem ætluð eru til að kynna háskólanám fyrir nemendum á fyrri skólastigum. Háskóli Íslands vill í þessu samhengi nefna brýna nauðsyn þess að skoða aðstæður drengja sérstaklega við mótun menntastefnu til 2030. Hlutfall drengja í námi við Háskóla Íslands hefur lækkað mikið á undanförunum áratugum og eru þeir nú í miklum minnihluta þar. Til að rétta við þennan halla er afar brýnt að skoða námsaðstæður og námsframvindu á fyrri skólastigum.

Háskóli Íslands ber ábyrgð á menntun stærsta hluta þess fagfólks sem kemur að menntun nemenda á yngri skólastigum og er hér í framhaldinu vikið að nokkrum atriðum sem snerta þann þátt sérstaklega.

Öflug kennaramenntun og margþætt tenging við menntasamfélagið

Háskóli Íslands skipuleggur menntun kennara á öllum skólastigum og fer það nám fram á Menntavísindasviði en einnig í samstarfi við önnur fræðasvið þegar kemur að menntun faggreinakennara á framhaldsskólastigi. Við sameiningu Háskóla Íslands og Kennaraháskóla Íslands árið 2008 var stefnan sett á að flytja Menntavísindasvið á aðalsvæði Háskóla Íslands. Ein þyngstu rökin fyrir sameiningu KHÍ og HÍ voru þau að nauðsynlegt væri að efla samstarf um faggreinakennslu í kennaramenntun. Þetta hefur ekki tekist nema að takmörkuðu leyti. Mikil áhersla er innan vísinda og háskóla á þverfræðilegar rannsóknir og er áriðandi að flytja Menntavísindasvið á aðalsvæði háskólans til að efla tengslanet rannsakersenda og skapa gróskumikið rannsóknarumhverfi. Búið er að vinna frumathugun á húsnaðisþörfum sviðsins þar sem eindregið er mælt með nýju húsi fyrir MVS á Vatnsmýrarsvæðinu. Háskóli Íslands treystir á stuðning stjórnvalda í þessu mikilvæga máli.

Nýliðun kennara

Stjórnvöld hafa verið leiðandi í sértækum aðgerðum til að efla nýliðun kennara, s.s. með styrkjum til kennaranema og samkomulagi um launað starfsnám á lokaári kennaranáms. Þær aðgerðir hafa þegar skilað verulegum árangri, en um 38% fjölgun hefur orðið á nemendafjölda Menntavísindasviðs Háskóla Íslands sl. tvö ár. Eitt leyfisbréf til kennslu var sett á með nýjum lögum 1. janúar 2020 og mun koma í ljós á næstu misserum hvaða áhrif sú breyting hefur á nýliðun og þróun kennarastarfsins. Háskólar endurskoða um þessar mundir kennaramenntun í ljósi nýrra laga og leggja kapp á samstarf við skólasamfélagið. Ástæða er til að ítreka þá alvarlegu stöðu sem uppi er í leikskólum landsins, en talið er að um 1200 leikskólakennara vanti til starfa. Eru því stjórnvöld eindregið hvött til að líta til þess í innleiðingu menntastefnu og í aðgerðaráætlun, m.a. með sértækum aðgerðum svo sem stuðningi við fagháskólanám í leikskólafræðum, innleiðingu á raunfærnimati og með átaki til að mennta þá fjölmörgu starfsmenn leikskóla af erlendum uppruna sem starfa í leikskólum landsins.

Gæði og árangur menntunar

Rík áhersla er í þingsályktunartillögum lögd á skilvirkni og mælingar á árangri menntunar. Traust og frelsi til athafna er kennurum mikilvægt, hvort sem um er að ræða þróun námsmats, nýtingu gagna og mælinga, starfsþróun eða starfshætti. Stjórnvöld leggja línur, veita aðhald og dýrmætan stuðning. Kennarar og stjórnendur verða ávallt að skynja traust í sinn garð og fá hvatningu með framúrskarandi stuðningi og starfsumhverfi. Fyrst og síðast er þróun kennsluhátta, námsmats og starfsþróunar byggð á ígrundun kennara í eigið starf í kröftugu lærdómssamfélagi. Varast ber oftrú á ytri mælikvarða sem varpa ljósi á afmarkaða þætti skólustarfs. Það þarf líka að horfa til þeirra þátta sem ekki verða mældir heldur fremur *metnir* af því hvernig einstaklingnum gengur að lifa og starfa í samfélagi við aðra, byggja upp traust og trúnað, sýna væntumþykju og virðingu. Hér er því hvatt til þess að kennurum og öðru fagfólki á sviði menntunar sé treyst til að leiða þær menntaumbætur sem þörf er á hverju sinni, þótt slíkar umbætur byggist ávallt á ríkri samvinnu við hagsmunaaðila og stjórnvöld.

Samstarf um menntun

Háskóli Íslands fagnar þeim áherslum sem fram koma í menntastefnu til 2030 á samstarf og samþættingu þjónustu. Heildstæð sýn á menntun og samstarf ólíkra fagstétta er kjarninn í skóla- og frístundastarfi án aðgreiningar. Fagfólk á sviði menntunar færir í sífellu út landamæri þekkingar og í þverfaglegu samstarfi á sér stað mikilvægur lærdómur, sem ýtir undir sameiginlegan skilning á því hvað og hvernig einstaklingar læra, hvernig manneskjur þroskast og hvernig styrkleikar þeirra í námi og leik fá notið sín. Í innleiðingu menntastefnunnar mun skipta miklu að virkja til samstarfs þær ólíku fagstéttir sem styðja við skóla margbreytileikans. Þverfaglegt samstarf er lykill að því að stuðla að velferð og vellíðan nemenda. Rannsóknir sýna að fyrir börn sem standa höllum fæti skiptir öllu að kennarar, starfsfólk í félagsmiðstöðvum og frístundaheimilum, náms- og félagsráðgjafar, uppeldis- og menntunarfræðingar, skólasálfræðingar og annað starfsfólk stoðþjónustu vinni saman að því að tryggja velferð þeirra.

Menntarannsóknir

Menntakerfi, líkt og samfélagið sjálft, mótast af öflum sem stundum eru dulín og þarf að draga fram í dagsljósið. Rannsóknir á ólíkum menntakerfum og tengslum þeirra, á kennsluháttum, fagmennsku, árangri og félagslegum

aðstæðum, svo nokkur dæmi séu tekin, skipta miklu máli til að renna styrkari stoðum undir þá flóknu félagslegu ferla sem styðja við nám og þroska. Slikar rannsóknir þurfa að vera þverfræðilegar, vandaðar og taka til ólíkra viðfangsefna og aðferðafræðilegra sjónarhorna. Menntarannsóknir hér á landi hafa eflst verulega sem má m.a. ráða af því að Háskóli Íslands komst á lista Times Higher Education yfir bestu háskóla í heimi á sviði menntavísinda árið 2019. Fræðimenn á sviði menntavísinda starfa bæði með innlendum og alþjóðlegum samstarfsaðilum um framkvæmd og miðlun rannsókna. Erfitt hefur þó reynst að fjármagna rannsóknir á skólastarfi og kennsluháttum, þ.e. hagnýtar rannsóknir sem unnar eru í nánu samstarfi við fagfólk og menntastofnanir. Því ber að fagna að í fjárlagafrumvarpi fyrir árið 2021 sé gert ráð fyrir 80 m.kr. í hagnýtan menntarannsóknasjóð.

Fjármögnun til menntunar

Tryggja þarf að framlög til Háskóla Íslands nái meðaltali Norðurlanda, en enn vantar töluvert upp á það. Þrátt fyrir það hefur háskólinn sýnt sig og sannað sem alþjóðlegur rannsóknarháskóli á heimsmælikvarða sem skapar þekkingu og undirbýr nemendur til virkrar þátttöku í nútímasamfélagi.

Á stöku stað eru kaflaheiti í menntastefnunni ógagnsæ. Þannig er B.2. undir heitinu „Þekking og hugrekki“ og er sú samsetning óvenjuleg. Af skýringu að dæma virðist átt við „Þekkingu og áræðni“ eða jafnvel „Þekking, ábyrgð og áræðni“.

Að lokum er heils hugar tekið undir þau orð í greinargerðinni að „menntun er lykill að tækifærum framtíðar og eitt helsta hreyfiafl samfélaga og velsældar mannkyns“. Mikilvægt er að efla samstarf allra skólastiga til að ná markmiðum menntastefnu 2020-2030.

Virðingarfyllst,

Jón Atli Benediktsson
rektor Háskóla Íslands